

fins a quin punt l'obra literària d'aquests homes, reflex d'una determinada ideologia, s'acosta o s'allunya del programa modernista general.

Sunyer aprofita la classificació de temes i de personatges per fer un parallelisme entre la vida i l'obra d'aquests escriptors i, en definitiva, per justificar llur marginació. Però per poder interpretar l'isolament de l'escriptor també és necessària una anàlisi més completa de la marginació dels escriptors en aquest moment de la història literària. No es pot considerar el fenomen reusenc com un fet aïllat i insòlit, perquè participa dels esdeveniments produïts arreu d'Europa. Per exemple, caldria parlar de la bohèmia dels anys 80 a París representada per homes com Jules Vallès o Verlaine. El primer podria ser un paral·lel d'Aladern per la seva tasca de capdavanter de tota una colla d'artistes marginats, que tenien el seu lloc de reunió al local Quartier Latin. Tots ells es converteixen en proletariat militant (alguns d'ells lluitent durant la Commune de París), que exigeix el dret a la vida i denuncia el fet de no poder comercialitzar els seus productes. Precisament, és bo de recordar que Aladern va traduir, per encàrrec de Rusiñol, les poesies de Jean Richepin, un dels intel·lectuals bohemis del grup Le Chat Noir (1882-1895).

Amb tot, el treball de Magí Sunyer és interessant, sobretot per la informació, inclosa en els apèndixs, de l'obra publicada, tant de creació literària com de traduccions, de la relació de periòdics en què van publicar els modernistes de Reus i de la relació dels treballs apareguts a la premsa de Reus des de l'any 1899 fins a 1911. I és també interessant perquè forneix una base d'informació important per a futurs treballs d'interpretació d'aspectes diversos sobre aquest tema.

NÚRIA CABRÉ I CASTELLVÍ

[187] TORROELLA, Guillem de, *La faula*.

La faula de Guillem de Torroella (o Torrella), noble mallorquí nat a mitjan segle XIV, destaca sens dubte en el conjunt de la narrativa en vers catalana per la seva qualitat i per ser l'aportació original més interessant de les nostres antigues lletres al complex món de la literatura artúrica. M. Milà i Fontanals la descobrí i l'edità fragmentàriament el segle passat; en el present, ho féu Gabriel Llabrés (1906), amb llacunes i altres deficiències, i Jaume Massó i Torrents en publicà amplis extractes al seu *Repertori de l'antiga literatura catalana* (1932). Des de llavors, els interessats han hagut d'accontentar-se amb les reiterades notícies que, des de fa una bona colla d'anys, anaven anunciant la preparació d'una edició crítica, a cura de Pere Bohigas, que tindrà en compte, a diferència de les anteriors, els quatre manuscrits que ens han conservat l'obra més o menys fragmentàriament.

Així doncs, l'edició recent, del mateix Bohigas en col·laboració amb Jaume Vidal Alcover, ve a omplir un buit important i, tot i que no sembla definitiva, permetrà d'ara endavant als estudiosos de comptar amb la base d'un text complet, i al públic en general de llegir una narració atraient. Si s'afegeix que, a més de la fixació del text, aquesta edició es complementa amb un estudi introductori, notes, apartat crític i glossari, la sensació d'haver rescatat una petita joia literària del cercle d'erudits i de les pàgines dels manuals s'accreix. Això és, afortunadament, un fet. Ara bé, tant

el lector especialista com el profà difícilment podrà sentir-se plenament satisfet. I aquest és potser l'error original de l'edició: tenir un peu en el terreny de la publicació erudita i un altre en el camp de la divulgació, cosa que crea, bandejant ara errors i omissions, més d'una contradicció. En efecte, un públic ampli, estudiants inclosos, que no coneixi en grau apreciable la llengua antiga, rarament podrà llegir amb condicions mínimes de comprensió un text que no anota pràcticament cap passatge obscur i amb un glossari incomplet (més encara si tenim present l'ús d'un francès antic i corromput en molts passatges de l'obra). La gent del ram, altrament, se sorprendrà en veure, per exemple, mots del glossari enregistrats al *DGLC* (*destrer* o *sobrecingle*) i la notable manca d'annotacions filològiques. Semblantment, algunes parts de l'estudi preliminar ni mantenen un to de síntesi orientativa ni assolixen el nivell de la investigació rigorosa; en són proves eloqüents afirmacions com ara «No ens proposem estudiar a fons el contingut d'aquesta obreta» (p. xiv) o «Fóra interessant estudiar aquest problema a fons, però, mancats de la bibliografia indispensable, ens limitem a presentar alguns exemples» (pp. xv-xvi). Ajustar-se prèviament en tot a aquestes salvetats hauria clarificat l'ambició del llibre.

Analitzem-lo amb més detall. En primer lloc, tractant-se sobretot d'una edició crítica, convé tocar les qüestions referents a la fixació del text i als seus complements. Els quatre manuscrits collacionats són el Vega-Aguiló (BC, ms. 8), el ms. 381 de la Biblioteca de Carpentras, el cançoner que fou propietat d'Estanislau Aguiló (ara en possessió de la Societat Arqueològica Luliana) i el ms. Res. 48 de la Biblioteca Nacional de Madrid (*Cançoner dels comtes d'Urgell*); els editors els han assignat, respectivament, les sigles A, C, M, U. Atenent a la proporció de lliçons comunes, han establert hipotèticament —no hi ha errors comuns separatius clars— un *stemma* amb dues branques que no permet de triar un còdex base per major proximitat a l'original. L'elecció d'U, doncs, obeeix a d'altres raons: C i M són molt fragmentaris i A, tot i ser el més complet, presenta, a judici dels editors, lliçons més deficientes i menys genuïnes; U, per altra banda, compta amb el suport de la major proximitat a M i C, que en depenen (aquestes derivacions de la branca d'U també responen a la proporció de lliçons comunes). Establert el manuscrit base, el criteri de l'edició tendeix a esmenar-lo amb l'ajuda de M, preferentment, i d'A. Així, en no seguir fidelment U, els editors donen cabuda conscient (p. LI) a l'esmena que es justifica en definitiva per l'incert de cada cas particular. La voluntat explícita que el text estigui «més a prop de l'original que el de cap dels manuscrits» (p. XXIX) condueix a corregir errors diversos i fins a relegar lliçons del manuscrit base sostenibles (v. 36), o bé a introduir esmenes estrictament *ope ingenii* que milloren una lliçó dels còdexs tanmateix aprofitable (v. 860). Aquestes innovacions no són sempre avisades: així, per seguir amb el mateix passatge, el cas dels vv. 862-863, que no reposen del tot en cap lliçó dels manuscrits. Cal advertir, amb semblant orientació, el costum sovintejat d'establir el text barrejant lliçons de procedència diversa en un mateix vers.

Amb tot això ni es pretén cridar a judici l'edició ni exhaurir cap llista d'errors observats, sinó donar compte al lector de les característiques del text amb què se les heu. Vegem ara, a tall d'exemple, el primer vers: *Un-aventura'us vull retrayre*

(sic). Deixant de banda els errors, que cal suposar tipogràfics, en l'ús del punt volat i de l'apòstrof, observem que, segons l'aparat crític, *us* manca al manuscrit base; el text establert, però, no coincideix amb la lliçó d'A (*Una ventura us vulh retrayre*), tot i que caldria suposar-ho perquè l'única variant de l'aparat és la que s'acaba de citar. No he pogut veure U, però cal deduir que hom n'ha pres la lliçó i hi ha afegit *us*. No són consignades, doncs, ni la variant gràfica *vulh* (A) (en altres casos anàlegs sí) ni la variant *una ventura* (A). Amb aquests antecedents, l'aglutinació desfeta del text (*Un-aventura*) esdevé sospitosa per insòlita (Llabrés edità *Una aventura*), i en qualsevol cas semblaria potser més ben resolta amb la forma *Una ventura*, gens forassenyada si tenim presents els vv. 243 (*lur ventura*) i 154 (*una ventura*) i tants d'altres testimonis (cf. DCVB, s.v. «ventura», 2, o el poema de Vicenç Comes intitulat *Una ventura*). Com que res de tot això mereix cap nota, és impossible de saber quins criteris s'han seguit per llegir *la ventura* (v. 92) vs. *l'aventura* (vv. 214 i 379). Tot plegat és sols un exemple, i convido el lector a contrastar els fragments d'A reproduïts a la *Història de la literatura catalana* de Martí de Riquer (vol. II, pp. 29 i 35) amb l'aparat crític de l'edició. I que reflexioni, per exemple, a propòsit de la nota als versos 1080-1081 comparant el text de l'aparat (*A desplaer ne avoye*) amb la lectura de Riquer (*desplair ne anoye*; i cf. F. Godefroy, *Lexique de l'ancien français*, s.v. «enoie»), si no segura, sí digna de consideració a l'hora d'explicar l'hipotètic error del copista d'A.

Aquestes i altres reticències no han de fer oblidar, però, la vàlua de la feina de base en una edició no gens fàcil. Ara bé, en aquestes circumstàncies cal exigir, si més no, claredat i una àmplia generositat en tot allò que ajuda a la transmissió i comprensió del text. Des dels criteris de transcripció al glossari, passant per l'anotació i la sistematització de la llengua. Pel que fa als primers, no enunciats enlloc, són els habituals en les edicions de textos romànics, amb l'accentuació aplicada segons la normativa actual (fins s'ha optat per l'ús d'accent diacrític en monosíl·labs inexistents en la llengua moderna: *él*, v. 19); amb tot, no s'ha recorregut a la dièresi (*Si-m playa adés l'asays*, v. 15) i es mantenen les majúscules inicials de vers. A les normals regularitzacions de u/v i i/j ha estat afegida, indicant-ho (p. xxx), la de c/ç davant e, i. Els errors en aquest camp semblen tots atribuïbles a distracció (així en l'ús de l'apòstrof i el punt volat, ja exemplificats, o en la distribució de diacrítics: *Déu*, vv. 74 i 105 / *Deu*, v. 65; *Déus*, vv. 114 i 164 / *Deus*, v. 62; etc.).

No són explícites tampoc els criteris de confecció del glossari. De fet, ningú no pararia esment en aquest punt si no fos, juntament amb l'escassetat de notes, un dels problemes greus de l'edició entesa com a obra de divulgació. Llegim, per exemple, els versos 11-15: *Meney per un camp mon destrer*, / *Car fort lo trobave leuger* / *E revolén a totes mans*, / *E si tot me-n ere sertans*, / *Si-m playa adés l'asays*. L'ajut que se'ns proporciona és el següent: apareixen al glossari *destrer* (que figura al DGLC), *si tot* (en nota es recorda el seu valor concessiu), *sertans*, *sí i asays* (tots enregistrats al DCVB). Res a dir quant a la intenció de voler estalviar les consultes als diccionaris habituals —no tothom té a casa el DCVB!—. Ara bé, justament per això sobta que *revolén* (gerundi en funció adjectival al text) sigui negligit: no és precisament el terme més entenedor ni és fàcil de localitzar-lo

al DCVB sense certs coneixements de llengua (hi figura, és clar, s.v. «revoldre»: regirar; cf. E. Levy, *Petit Dictionnaire*, s.v. «revolver»). Aquesta incongruència, tot just després d'haver inclòs un mot que es troba al DGLC, em sembla significativa, i no és pas l'única. (El fet que el terme sigui citat a l'estudi preliminar sobre la llengua, a la pàgina xxv, és clar que no justifica la seva absència al glossari.) Més: per entendre la locució adverbial *a totes mans* cal recórrer al *Petit Dic.*, s.v. «man»: *sous tous les rapports*, és a dir, en aquest cas, «amb tota certesa»; i convé afegir que aquest sentit és l'únic que explica la concessiva del vers 14. És més que dubtós, doncs, que el lector comprengui correctament el passatge, que, per cert, és superat amb escreix per molts d'altres quant a dificultat i inassistència.

Les absències incongruents del glossari són tantes que fins s'arriba a sospitar que li'n falta un tros (salta de *fres* a *livell*). Abonen aquest possible oblit errors com ara la doble entrada de *sobrecingle* (la primera amb la definició escapçada) i *aviró* (una, escapçada i equívoca però inserida correctament, l'altra, encertada i enmig dels mots que comencen per «e»). Si n'hi afegim altres d'elementals (hom fa pertànyer *ausí* a la conjugació d'«aure» quan al mateix text apareix l'infinitiu *ausir*, v. 3) o més subtils (*treble* és traduït per «trastorn» i sembla que té més aviat el sentit de «fosc», «tèrbol» —cf. *Petit Dic.*, s.v. «treble»—; *voltes* és definit com a gènere musical o tornada d'una cançó quan, a més, fa referència al cant dels ocells —cf. *Petit Dic.*, s.v. «volta»— en tòpica associació a *lais* —cf. M. de Riquer (ed.), *Guillem de Berguedà*, vol. II, Poblet, 1971, p. 220 i, en general, R. Baum, «Les troubadours et les lais», *ZRPb*, LXXXV (1969), pp. 1-44; etc.—, tot fa pensar que la confecció del glossari ha estat presidida per la pressa i la descurança fins a la correcció de proves d'impremta. I això sembla que pot fer-se extensible a d'altres qüestions, com ara a més d'un error consignat anteriorment o a les variacions observables entre l'aparat crític i el text, d'una banda, i la seva reproducció en l'apartat de l'estudi en què s'analitza la llengua (veg., per exemple, l'embolic, a la p. XLII, a propòsit dels vv. 64-65), un capítol altrament lloable i no tan freqüent a les edicions com fóra desitjable.

Fins ara, comentant tan sols allò que ateny directament al fet de l'edició, s'ha observat que la manca d'assistència al lector i, a cops, de rigor afecta la imprescindible anotació al text. Convé, doncs, passar a altres qüestions directament relacionades amb l'estudi preliminar. Les notes, en efecte, ens hi solen remetre. En aquest sentit, expressions com les citades més amunt desarmen de tota esperança quant a l'envergadura de la investigació duta a terme; tampoc cal fer-se il·lusions si hom espera informacions suplementàries més elementals. Així, són anotats els personatges citats a l'obra però no sempre, o amb insuficiència, els animals i minerals. No faria cap nosa, per exemple, recordar, a propòsit de l'episodi de la balena (vv. 29 i 42-43 especialment), que tradicionalment és associada a l'engany perquè es confon amb una illa o una roca (el motiu ja apareix a la *Navigatio Brandanis*, *imrama* per excel·lència, i és documentat a tots els bestiaris medievals, cf. el *Physiologus* de Teobald o, si tot plegat sembla molt rebuscat, els que edità S. Panunzio, *ENC*, núm. 91, p. 127, i núm. 92, p. 99). Un altre cas: el motiu de la serp amb un carboncle, que remunta si més no a Plini el Vell, és esbandit amb un esment (p. xvii) a una tigressa que apareix al *Roman de Thèbes*

quan només cal recórrer al *Llibre del tresor* (cap. CXXXII) i comparar amb els bestiaris citats (vol. I, p. 81) per trobar una serp amb carboncle i comprendre'n la secular funció simbòlica de guardià. Altrament, de la virtut del carboncle, se'ns en parla a propòsit de la serp, però es negligeix en la descripció del palau (vv. 608-615), constellat de *carvoncles flamejans* que permetien, de nit, jugar a daus *com si fos bells jorn clars* (sic). A l'estudi (p. xvii) se'ns remet a Faral i em sembla que una anotació més completa podria haver recordat, sense anar més lluny, els «Stramps» de Jordi de Sant Jordi o el lapidari català que publicà Joan Gili (*The Dolphin Book*, 1977): aquesta pedra «ha tan gran claredat que hom pot estar sens luz devant ella» (p. 20). Cap referència tampoc a les virtuts del safir de l'anell per mitjà del qual el protagonista assoleix la visió d'Artús (cf. els vv. 651-679 amb les propietats curatives de la vista descrites al lapidari citat, pp. 27-29). Els exemples podrien multiplicar-se. Tot comptat i debatut, la manca d'informació, i subsegüentment d'interpretació, fa que l'anàlisi literària de *La faula* no progressi substancialment.

En un altre ordre de coses, les referències al món artúric, personatges a part, no sempre han estat consignades o recercades. No ha estat recollida, per exemple, l'observació de Martí de Riquer (*Història...*, vol. II, p. 39) a propòsit de la decoració dels vitralls del palau, que recorda un episodi del *Lancelot* (cf. ed. H. O. Sommer, *The Vulgate version of the Arthurian Romances*, vol. V, Washington, 1912, pp. 217-218) reprès a *La mort Artu* (ed. J. Frappier, París, 1936, p. 49). No estranya, per tant, que no s'hagi intentat d'identificar les referències dels versos 1060-62 o 1005 o que hagin passat desapercebuts detalls com ara el del vers 1013 (*Le Sans Gresaus d'on je fi questa*) i la variant *gesta* (A), interessant perquè Artús no va emprendre pas cap *queste* però sí que va encarregar de *mettre en escrit toutes les aventures que li compaignon de la queste del Seint Graal avoient racontees en sa court* (ed. Frappier, p. 3); fóra estrany que l'autor, coneixedor probable del corpus Lançalot-Graal i, amb tota seguretat, de *La mort Artu*, es confongués. A la nota als versos 938 i següents, en canvi, ens trobem amb l'especulació sobre la possible lectura de la *Historia regum Britanniae* just a propòsit d'un passatge que procedeix ineqüívocament de *La mort Artu* (totes dues obres difereixen a bastament en la narració de l'episodi).

Resten per comentar encara dues seccions de l'estudi preliminar: la que analitza la versificació i la que ens informa sobre l'autor. A la primera són descrits diversos fenòmens de fonètica sintàctica i valorats positivament el recurs de l'encavallament i les variacions rítmiques. En cercar, però, els defectes de versificació, hom ho fa des d'un punt de vista que, un cop més, desconcerta. Així, l'afirmació que «el poeta no posa gran cura en la distribució de versos femenins i masculins, sinó que els combina sense regularitat» (p. xlvi) fa referència a un vici que no he sabut trobar en els tractats de l'època aplicat a les noves rimades, tret del cas que duguessin acompanyament musical (veg. ed. J. M. Casas Homs, «*Torcimany*» de *Luis Averçó*, t. I, Barcelona, 1956, p. 77). A aquesta suposada descurança, se n'hi afegeix una altra —tirades d'apariats consonants que rimen en assonant— batejada amb el terme *mot faxux* (p. xlvii) procedent de les *Lays d'amors*. El cas, però, és que tampoc no l'hi he localitzat. Existeixen, això sí, els vicis dits

mot pesan i *rim fayshuc* (ed. Gatién-Arnoult, t. III, p. 68 ss.), però no tenen res a veure amb el defecte en qüestió. A més a més, val a dir que les noves rimades no estaven subjectes ni de lluny a l'estricta codificació retòrica que s'aplicava a la lírica. Posats a cercar defectes, hauria estat més profitós de comprovar l'ocurrència dels vicis específics del gènere, cas del cèlebre *rim tordat*, permès només si havien passat vint mesos abans de la repetició (cf. Torsimany, *ibid.*). Torroella hi cau sovint. Ara, un cop d'ull a d'altres obres —per exemple, la *Medecina* de Metge— ja deixa veure que els autors de l'època no en feien gaire cabal i que incórrer-hi no devia ser pas un escàndol.

Molt més atractiu és el capítol dedicat a l'autor. En aquest cas, a una bona síntesi de l'escassa documentació que en posseïm, s'hi afegeixen dades de primera mà sobre l'etimologia del cognom de l'autor, la genealogia familiar i, encara, una interessant documentació que dona fe de la fama pòstuma de l'obra: sembla que una branca de la descendència d'Arnau, germà i hereu de Guillem, fou coneguda amb l'apellatiu de *la Faula*, i potser també el mateix autor, encara que en aquest cas el document desconcerta, perquè el fa «fill de Joan de Torroella» en contra del que diuen els seus testament i codicil: *filius venerabilis Petri de Torrella* (cf. G. Llabrés, *Estudi històric y literari... sobre'l Cançonier dels Comtes d'Urgell*, Barcelona, 1907, p. LXXVIII). Continuem ignorant, de tota manera, les dates exactes de naixença i mort de Guillem i la de la redacció de *La faula*. A propòsit d'això voldria afegir algun detall. En primer lloc que els termes *domicellus* i *donzell* de la documentació corroboren l'afirmació del vers 820 (cf. Llabrés, *ibid.*, p. xlv i DECLC, s.v. «dona»); segonament que les hipòtesis sobre l'edat de l'autor també haurien de tenir en compte el terme *vaylet* amb què la fada Morgana es refereix a Guillem (v. 881). En el capítol de greuges, sols s'ha de lamentar la manca de referències exactes de la nova documentació aportada o, millor, d'una reproducció exhaustiva d'extractes d'interès. També es troba a faltar una informació més àmplia sobre les tradicions familiars que consideren la relació entre el mite central de *La faula* —la supervivència artúrica— i el desitjat retorn de Jaume IV de Mallorca. Aquesta lectura sebastianista de l'obra és sens dubte llaunera; la notícia que ens n'és oferta, però, la situa en el terreny de la llegenda sense més explicacions.

El repàs d'aquesta ressenya porta a les següents conclusions. Pel que fa a la fixació del text i als seus complements, cal valorar positivament l'edició de Bohigas i Vidal, perquè en definitiva restitueix un text que diverses circumstàncies havien fet fins ara pràcticament il·legible. Ara bé, el conjunt del llibre, com ha estat indicat de bon començament, es ressent d'una ambició equivoca que implica insuficiències tant en el terreny de la divulgació com de l'erudició. Per això és lícit d'esperar en un futur una revisió que esmeni els errors que semblen obeir a un acabat cuitós, i que, dependent de l'orientació que se li vulgui donar, faciliti en un grau més alt la comprensió literal de l'obra, o bé investigui els caps solts i les pistes insinuades per elements de molt diversa mena. Feta aquesta feina, potser podrem començar a plantejar-nos aspectes d'interpretació literària fins ara verges. En dir això, penso en elements estructurals, com ara l'entrellat simbòlic i al·legòric de l'obra, que en fa un autèntic viatge iniciàtic amb un missatge moral (i polític?), el factor versemblança, l'oposició interna entre tradició literària escrita i oral, o el sentit del

terme *aventura* (o *ventura*) com a determinant d'un cert tipus de narració (la bibliografia en aquest camp és extensa; vegeu, per exemple, un resum amb aportacions originals a R. Dubuis, *Les «Cent Nouvelles nouvelles» et la tradition de la nouvelle en France au Moyen Âge*, Grenoble, 1973, pp. 342-358). Apunto, en definitiva, al problema de l'anàlisi tipològica del lai narratiu, necessària per acostar-se a poc a poc a una classificació de l'extens bagatge de narrativa en vers catalana medieval.

LLUÍS CABRÉ

[190] TURELL, M. Teresa, *Elements per a la recerca sociolingüística a Catalunya*.

No insistirem mai prou en la necessitat d'afrontar els problemes de l'ús de les llengües tenint en compte que, com a instruments de comunicació que són, estan tan íntimament lligades a la societat que n'esdevenen la seva característica principal. I perquè tot allò que en forma part és inevitablement manipulat al servei del poder, no podem fer-les arbitràriament excepció.

En les comunitats anomenades tradicionalment plurilingües —en darrer terme totes ho són— hi ha més consciència de la funció dels usos lingüístics, i dels conflictes que se'n deriven. Nogensmenys, en la valoració dels susdits contextos, sovint es generen posicions que manifesten una manca de capacitat d'anàlisi i/o, encara, una instrumentalització perillosa, que, per això mateix, fa difícil l'equanimitat i les renúncies inevitables. «Nació», «nacionalisme», «autonomia», «independència», «monolingüisme», «oficialitat lingüística», etc., poden ésser conceptes buits d'una expressió enraonada, malgrat la vehemència amb què s'evocuin.

Hem de dir-ho clarament: als Països Catalans encara avui la interrelació llengua i nació, i, consegüentment, el projecte de la (re)construcció llur, és una qüestió que, almenys públicament, s'ha presentat amagant o inventant dificultats, o des de radicalismes que de vegades, és cert, ajuden a l'avançada político-lingüística, però que en el fons no són el resultat d'una observació que compti amb la complexitat de la realitat.

M. Teresa Turell sent l'angoixa del que suposa haver d'ésser inevitablement receptora de propostes deficitàries, i, amb la voluntat d'anar a la recerca, si no d'alternatives ben acabades, sí d'elements de reflexió per a definir correctament el nostre espai, ens presenta aquesta obra, que qualifico de capital i de modèlica, encara que n'hagi pensat observacions que, al meu entendre, demanen algunes esmenes o ulteriors esforços d'aclariment. El seu propòsit i el neguit constant que es trasllueix de ser-hi fidel a les últimes conseqüències, n'és, per a mi, allò més remarcable: la voluntat, en definitiva, d'aplicar minuciosament els principis de la sociolingüística a l'anàlisi que ens ofereix. Al llibre no s'explica la metodologia, però hi és clara la seva aplicació: bastir un marc teòric on encaixar, peça a peça, la informació recollida.

Turell estudia el comportament envers la llengua catalana de setanta treballadors d'una empresa en autogestió, contrastat i «controlat» pel d'una altra, de seixanta; en realitat, no és evident que la segona «funcioni» efectivament de verificació. Aquest propòsit és, alhora, un repte a la sociolingüística, perquè s'acabin les reticències al seu respecte. I un esforç meritori a no «passar de llarg» quan algun